

בפסוק ח, בהדגשה מיוחדת "היא ירושלים". כבר ידעו אז כי עיר זו קדושה, כי בה נמצא הר המוריה (וראה בשיעור על הקמת המשכן בשילה).

בפרק זה שוב נזכר כלב. בפרק יד הוא מופיע ככובש כיבוש פרטי את חברון. כאן בקשר לכיבוש דביר. כנזכר לעיל, עלול היה המאבק עם ענקי חברון לחדש את המלחמה. ואכן התפשטה המלחמה במידת מה לסביבת חברון והגיעה לדביר הסמוכה לה. כלב היה קצת במבוכה, כי לא היה מוכן עם צבא למלחמה זו. הוא מכניס גורם חדש, לכאורה, במלחמות ישראל - מתן פרס עבור הצטיינות במלחמה.

המצטיין הוא האיש שעתיד לרשת את מקומו של יהושע, אחד מחכמי ישראל הגדולים וממנהיגיו. כאן ניתן מקום למאורע פרטי בחיי משפחת כלב שגרם כי תינתן לבתו נחלה מיוחדת. בתו מתלוננת על נחלתה והוא ממלא רצונה. משום שבקשתה עלולה להיראות כדבר בלתי הגון שאינה שמחה בחלקה, נכתב שבכל זאת אין לערער על כך לדורות. (זו אף דוגמה לסיוע מיוחד לחתנים תלמידי חכמים).

פסוקים יא-סא מוסרים רשימה של הערים שנפלו בחלק יהודה. מספרם גדול. בכל אופן, מרשימה זו נראה כי הארץ היתה, לפני שכבושה בני ישראל וגם אחריה, שטח עירוני במידה מרובה. אם כי לא ברור מה היה גודל ערים אלו, לא יתכן שימנו כאן בתור ערים, מקומות קטנים ודלים. לעיל ח כה נאמר, כי כל אנשי העי היו שנים עשר אלף. על גבעון נאמר כי היתה גדולה מן העי, היינו בערך כמוה, אלא גדולה במקצת. מסתבר, כי מספר תושביה לא עלה על חמש עשרה אלף, אחרת אין טעם להשוות אותה לעי. על הערים האחרות לא נזכר דבר. כנראה לא היה חשוב לציין זאת, כי היו אלה מקומות קטנים בערך.

פרק טז.

ארץ בני יוסף ובעיקר נחלת אפרים.

פרק יז.

נחלת מנשה. יש כאן כמה פרטים מיוחדים בדבר בנות צלפחד, הנזכרים בספר במדבר (כז א-יא; לו א-יב).

בסוף הפרק יש עניין מיוחד, שכדאי ללמדו, גם מצד עצמו, בעיקר בגלל סמיכותו להקמת המשכן בשילה, שעליו נאמר רק פסוק אחד אשר נשכח בדרך כלל. (בחוץ לארץ, בכל אופן, קשה למצוא תלמיד היודע היכן כתוב על הקמת משכן שילה). יש לעשות משניהם עניין אחד, כדלהלן.

פרק יז, יג-יח. פרק יח, א.

הקמת משכן שילה.

הערה למחנך: נושא זה אין לדלג אף אם מדלגים את כל העניינים לפני זה ואחרי זה.

המחנך: רבים ביניכם בודאי עוד לא למדו ספר דברים, אף כי אנו כבר לומדים ספר יהושע. אבל לעניין הנושא שלנו הכרחי לדעת כמה פסוקים מספר זה ואני אעתיק על הלוח. אנו לומדים בתחילת פרק יז על הקמת המשכן בשילה. השאלה הפשוטה היא, היכן נצטוו על כך בתורה? אני מקוה כי אתם זוכרים היכן כתוב בספר שמות על הקמת בית המקדש.

תלמיד אחד: בפרשת תרומה.

תלמיד שני: שם מדובר על המשכן במדבר.

המחנך: יש בפרשת תרומה פסוק שבו נזכרת במפורש המלה "מקדש". עיינו בספר בתחילת פרשת תרומה.

תלמיד: חיפשתי ומצאתי: בפרק כה ח, כתוב "ועשו לי מקדש".

המחנך: נכון מאד. זו מצווה כללית על הקמת בית מקדש. המקדש הראשון היה המשכן במדבר. השני הוא המשכן שעליו נאמר כי הוקם בשילה. בספר דברים יש ציווי מפורש על הקמת המקדש הזה.

בפרשת ראה נאמרו שני ציוויים בלשון זו:

הציווי האחד: כי אתם עוברים את הירדן וגו' אל המקום אשר יבחר וגו' לשכנו תדרשו ובאת שמה (יא לא, יב ה).

הציווי השני: ועברתם את הירדן וגו' והניח לכם וגו' וישבתם בטח והיה המקום אשר יבחר ה' שמה תביא את כל אשר אנכי מצוה אתכם וגו' (יב, י-יא).

אני מקוה כי לא קשה לכם לראות את ההבדל בין שני אלו:

תלמיד: בציווי הראשון נאמר סתם כי בעברם את הירדן יבואו למקום שה' יבחר.

בציווי השני נאמר כי רק בעת שיקויים והניח לכם וישבתם בטח יקימו בית מקדש.

המחנך: נכון מאד. בשני ציוויים אלו נאמר מראש כי יקימו שני מקדשים, הראשון ארעי, זמני, מיד לאחר התיישבות בארץ, והשני בית עולמים לאחר שיהיה מנוחה שלמה בארץ. הראשון היה המקדש בשילה, שעליו נאמר בתחילת פרק יח.

ראו עתה איך אפשר לקשר בין האמור בסוף פרק יז, לפסוק הראשון שבפרק יח. מה הוא העניין האחרון בפרק יז?

תלמיד: בני אפרים אינם מצליחים לגרש את הגויים והם מתאווננים לפני יהושע. יהושע מצווה להם להשתדל לגדוע את העצים ביערות ולהוריש את הכנענים החזקים.

המחנך: נכון. אם כן, עדיין אין מנוחה גמחנך. אף על פי כן, מתאסף העם להקים את המשכן בשילה, כאמור, מראש נאמר להם להקים בית מקדש אף לפני שתהיה מנוחה שלמה בארץ. מקדש זה מוקם בנחלת אפרים.

תלמיד: למה לא הקימו את בית המקדש בירושלים?

המחנך: ירושלים נועדה להיות מקום בית המקדש קבוע לאחר שישבו במנוחה גמחנך. אין קדושה קבועה ושלמה בלי מנוחה.

תלמיד: האם הם ידעו כי ירושלים היא עיר הקודש?

המחנך: בגמרא נאמר כי ירושלים נבחרה למקום המקדש על ידי שמואל ודוד (זבחים נד ב). נראה מהגמרא כי אכן נעלם היה הדבר עד אז, אם כי ידעו כי העקדה היתה בהר המוריה. אבל אפשר שבכל זאת גם לפני כן היה ידוע על קדושתה של העיר ועתידה, אלא שלא היה ברור כל כך. (ראה לעיל פרק טו).

המשכן בשילה הוקם בשנת ב' אלפים תק"ג 2503, יותר מ-3200 שנה מזמננו והתקיים עד ב' אלפים תתע"ב 2872 פחות מכשלושת אלפים שנה מזמננו.

בגמרא נאמר כי המשכן בשילה היה בבית אבנים, אלא שגגו היה מיריעות, להראות על ארעיותו וזמניותו וכי לאחר שתהיה מנוחה שלמה לעם יקימו בית מקדש קבוע.

פרק יח, ב-כח.

כתיבת הארץ.

כאמור, לא היה מספר בני ישראל רב ולא היה להם צורך בכל אדמת הארץ. על כן הם התרפו בישובה. העם נשאר מרוכז במקומות שכבשו בתחילה ולא רצו להתפזר על פני כל הארץ. אי לזאת, קורא יהושע לחלק את הארץ הבלתי מיושבת כפי שנצטוו על ידי ה' (לעיל יג ז). לשם כך נשלחים שלוחים להכין תיאור גיאוגרפי של הארץ. דבר זה נעשה ולאחר מכן המשיכו בגורלות.

יא-כח. מתאר את גבול נחלת בנימין.

פרק יט.

א-ט. גורל מטה שמעון.

י-טז. מטה זבולון. כל גבול זבולון סגור מסביב ביבשה ואינו מגיע לים. זבולון נתברך שיהיה איש הים וכן היה. הוא הגיע לים דרך נחלת שאר השבטים, שמעולם לא נסגרו אחד בפני

השני. החלוקה היתה יותר מטעמים רוחניים, מאשר מטעמים אחרים.

יז-כג. גבול יששכר.

כד-לא. גבול אשר.

לב-לט. גבול נפתלי.

מ-מח. גבול דן.

מט-נ. ליהושע הזקן ניתנת לנחלה עיר מיוחדת, על פי ציווי מיוחד מה'.

נא. אושר לדורות כי הארץ התחלקה בגורל לפי ה', לפני האורים והתומים.

פרק ב.

הכרזה על איסור הפגיעה באדם

הערה כללית: כאמור לעיל, יתכן לדלג על הפרקים העוסקים בענייני הגבולות וחלוקת הארץ. מפרק כ יש לחזור ללימוד מסודר של כל דבר. הפרקים האחרונים של ספר יהושע עוסקים בעניינים יסודיים מאד. כדלהלן.

המחנך: המלחמה הארוכה לכיבוש הארץ, הרגילה את העם לשפיכת דמים, בציווי מיוחד מה' זרזה הקמת ערי המקלט, שנאמר עליה בכמה מקומות בתורה (שמות כא יג; במדבר לה ט; דברים יט א-ו). בהפרשה זו היתה הכרזה על איסור הפגיעה באדם ועל העונש המגיע גם לשופך דמים בשוגג וכן על החובה למנוע גאולת דם.

תלמיד: במלחמות האלו לא הרגו יהודים. ערי המקלט מיועדים רק לרוצחי יהודים בשגגה. ובכלל, הלא הרגו בשעת מלחמה.

המחנך: אין הבדל גדול בכל אלו. גם ההריגה במלחמה עם גויים מולידה אכזריות בלב האדם, כל שכן בזמן שהורגים בחרב פנים אל פנים. חלק מכם עוד לא למד ספר דברים, אני אומר לכם את העניין בקיצור. יש בספר דברים ציווי על השמדת אנשי "עיר הנידחת", עיר שכל אנשיה עבדו עבודה זרה. בסוף הציווי נאמר שאם יעשו כן "ונתן לך רחמים ורחמך" (דברים יג, יח). נאמרה שם פעמיים המלה "רחמים". רחמים שינתנו בנפשם ורחמים עליהם. הדבר מוסבר על ידי בעל "אור החיים", ממפרשי התורה הגדולים, כי מעשה השמדה, אף באלו שחייבים להשמדם, מוליד טבע אכזריות בלב האדם. ה"אור החיים" מזכיר שם דברים שאמרו לו הממונים על הריגות מטעם המלך הערבי (הוא חי לפני כ-250 שנה באפריקה הצפונית ולאחר מכן בירושלים) כי לאחר שהורגלו להרוג, יש להם הנאה גדולה בשעה שהורגים אדם, כי נכרת מהם שורש הרחמים ויש להם איזה תענוג משונה מזה. על כן, נאמרה ההבטחה כי

אף שישימדו את אנשי עיר הנידחת ויכניסו אכזריות בנפשם, ה' ישפיע להם כח רחמים לבטל את האכזריות שנולדה בהם.

כל מלחמה, גם בימינו, מולידה אכזריות בלב רבים ואחריה מתרבות הרציחות. אומנם, יש הבדל בעובדה בימינו שלרוב אין ההורג רואה את הנרצח וכמעט אינו יודע מה הוא עושה ובמי הוא פוגע. גם המלחמה בשבעת העמים הולידה אכזריות כזאת והיה צורך בזהירות כפולה.

הפרשת ערי המקלט נעשתה בודאי בחגיגות רבה לשם הכרזה זו.

תלמיד: דבר דומה למדנו לפני כן על הקמת המזבח באבנים שלא הונף עליהם ברזל (לעיל ח ל-לה).

המחנך: נכון מאד. המזבח ההוא הוקם לפני כל המלחמות וערי המקלט הופרשו לאחר המלחמות. בשניהם היתה הכרזה שעם ישראל מתעב שפיכות דמים, לא רק של בני ישראל, אלא של כל האנשים. אנו נלחמנו על הארץ הקדושה בדבר ה', כדי לקדש את הארץ. אנו אומרים המבדיל בין קודש לחול, בין אור לחושך ובין ישראל לעמים, בעניין זה עלינו לומר: המבדיל בין מלחמות ישראל למלחמות העמים. בני ישראל מעולם לא אהבו להרוג.

תלמיד: גאולת הדם היא דבר רע מאד. איך אפשר לחשוך יהודי בדבר כזה?

המחנך: על זה נדון בזמן שנלמד ספר במדבר. בכל זאת, אגיד לכם בקיצור: באמת איני יודע אם היו פעם גואלי דם בין יהודים שלמדו וידעו תורה. אבל המנהג הזה קיים היה בעולם. כל דבר שקיים אצל הגויים יש חשש שיהיה גם בין היהודים. אפשר ליתן דוגמות רבות לכך. מאחר שיקרים מאד חיי בן ישראל, צייתה התורה את מצוות ערי המקלט, להרחיק גם חשש גדול מאד של רצח כזה.

האריכות המרובה במצוות ערי המקלט, בלי ספק הועילה רבות לעקור את יצר הרציחות מכל מי שלמד תורה או אף עיין בה. זו מצוה מסוג עליון מאד וגם העונש לרוצח בשגגה, שיהיה בעיר המקלט עד מות הכהן הגדול, הוא עונש רוחני ואזהרה גדולה למניעת הפקרות.

פרק כא.

עם ישראל בימי יהושע

הערה למחנך: בדרך כלל השיעורים המוכנים אינם מכוונים לכיתה או לגיל מסויים. יש בהם הדרכה כללית למחנך ועליו לכוון את הדברים לתלמידים שהוא מלמד את הספר בפעם הראשונה או השניה. אולם, האמור להלן הוא בודאי מתאים רק לתלמידי כיתות גבוהות ואולי רק לסמינרים למורים ולאנשים אחרים המתמצאים במושגים אלו.